

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 495/1-ХП/8
01.04.2010. године

На основу члана 221. став 1. алинеја 16. и члана 266. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој IV редовној седници, одржаној дана 01.04.2010. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: КУЛТОВИ МАЛОАЗИЈСКИХ СИРИЈСКИХ БОЖАНСТАВА У РИМСКИМ ПРОВИНЦИЈАМА НА ЦЕНТРАЛНОМ БАЛКАНУ, кандидата мр Надежде Гавриловић и одобрава усмена одбрана.

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Весна Димитријевић

Факултет Филозофски
04/1-2 бр.6/1693
(број захтева)
8.04.2010.
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области
друштвено-хуманистичких наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Надежде (Милутин) Гавриловић

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ

Надежда (Милутин) Гавриловић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом:

Култови малоазијских сиријских божанстава у римским провинцијама на

централном Балкану

Универзитет је дана 5.02.2008. својим актом под бр 612-25/6-08 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Култови малоазијских сиријских божанстава у римским провинцијама на

централном Балкану

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Надежде (Милутин) Гавриловић

(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 11.02.2010. одлуком факултета под бр 219/1-XIII/6 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Мирослав Вујовић	доцент	археологија	Филозофски ф.
2. дрИванаНововић Кузмановић	доцент	ис. уметности	Филозофски ф.
3. др Ивана Поповић	научни саветник	археологија	Археолошки инс. САНУ

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 1.04.2010.

Прилог:

1. Извештај комисије са предлогом
2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја
3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Весна Димитријевић

Мишљење комисије за оцену и одбрану докторског рада *Култови малоазијских и сиријских божанстава у римским провинцијама на централном Балкану* докторанда Надежде М. Гавриловић.

Одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета на III редовној седници одржаној дана 11.02.2010. године изабрани смо у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *Култови малоазијских и сиријских божанстава у римским провинцијама на централном Балкану*, докторанда Надежде М. Гавриловић. Након детаљног прегледа рада износимо пред Наставно-научно веће Филозофског факултета наше стручно мишљење:

Дисертација докторанда Надежде М. Гавриловић састоји се 368 страна од којих су 323 стране текст у ужем смислу са каталогом, 42 стране наведене литературе са 514 библиографских јединица а рад је употпуњен са 7 табли илустрација и 4 карте. Избором ове теме Надежда Гавриловић преузела је замашан и сложен задатак да након готово пола века од објављивања првих значајнијих радова посвећених култовима оријенталних божанстава на територији централнобалканских римских провинција (Зотовић 1964; Zotović 1966) обједини и у светлу најновијих истраживања анализира епиграфска и археолошка сведочанства поштовања малоазијских и сиријских култова на нашем тлу.

У раду *Култови малоазијских и сиријских божанстава у римским провинцијама на централном Балкану* колегиница Гавриловић обрадила је 150 налаза вотивних споменика и других археолошких налаза са централнобалканског простора разнородних по функцији, култној атрибуцији и хронолошком опредељењу, што свакако представља значајан узорак. Дисертација је осмишљена поделом ове хетерогене теме на шест поглавља од којих последње представља каталог са детаљно наведеним описом, култном идентификацијом, пореклом и датовањем налаза.

У уводном делу дефинисани су тема и циљ истраживања као и просторни и временски оквири рада са опсежним прегледом историјата истраживања култова малоазијских и сиријских божанстава у делима историчара, археолога и теолога од XIX века до данас.

У другом поглављу прецизно су дефинисани култови неколицине малоазијских божанстава (Кибела/ Магна Матер, Атис, Сабазије, Јупитер Долихен, Јупитер Турмасгад, Јупитер Мелан, Домнуса/ Домна, Мен и Артемида Ефеска) и анализирани споменици откривени на тлу централног Балкана. Посебан допринос аутора је сагледавање путева ширења појединих култова као и улоге различитих друштвених слојева у овом процесу. Раније увреженом мишљењу да су римски војници представљали главне носиоце и стожер култова Магне Матер, Атиса и Јупитера Долихена, Надежда Гавриловић супротставља резултате анализе епиграфских и археолошких споменика који указују на не мање важну, па чак и пресудну улогу досељеника, трговаца, занатлија, земљопоседника и робова, а посебно током II-III века, периода најинтензивније експанзије наведених култова. Изразито војном и официјелном карактеру Јупитера Долихена као божанства победе, ратног успеха,

гаранта стабилности државе и царевог заштитника, аутор придодаје и друге димензије (целестијалну, соларну, ијатричку) па и функцију заштитника рудара и рудног блага.

Истакнута је поливалентност других божанстава која сведочи о вишеслојном поштовању Атиса (хтонско божанство, психопомп, божанство вегетације и пољопривреде, апотропејски аспект) али и Сабазија који је поштован као божанство завичаја, живота и судбине али и официјелни заштитник царске породице. У представама руку на главама игала са Понтеса и Виминацијума, али и другим налазима са сродним иконографским садржајем, аутор препознаје апотропејску и есхатолошку природу Сабазија, којом оправдава заступљеност овог култа међу особама различитог порекла и социјалног статуса.

Посвећена је дужна пажња и неким мање заступљеним култовима на централнобалканском простору попут Јупитера Турмасгада, посведоченим једино фрагментованим спомеником из Костолца, или Јупитера Мелана, завичајног божанства рудара, малоазијских досељеника чији су заветни споменици откривени у Призрену и Улпијани. У исту категорију изузетно ретких и мало познатих малоазијских култова колегиница Гавриловић сврстала је и два жртвеника са посветама Доминусу и Домни из Ниша и Дрмна, две бронзане фигурине бога Мена и представе Артемиде Ефешке на гемама.

Треће поглавље дисертације Надежда Гавриловић посветила је култовима сиријских божанстава Сола Инвиктуса и Деа Сирије. Популарност Сола као божанства победе и мира, животородне енергије и снаге, чији је култ у централнобалканским провинцијама посведочен како на епиграфским споменицима тако и у виду култне пластике и неких ређе забележених иконографских представа на гемама, образлаже се као плод званичне државне идеологије и царског култа али и као израз интимнијег сотериолошког карактера бога као заштитника верника из различитих социјалних структура. Насупрот овоме, за култ Деа Сирије, аутор предпоставља знатно ужи и краткотрајнији круг поштоваоца сачињен од досељеника, највероватније сиријског порекла, који култ богиње мајке и заштитнице доносе из своје отаџбине.

У посебном, четвртном поглављу дисертације анализирају се трагови поштовања Зевса Хипсистоса на централнобалканском простору, са чијим култом, иначе непосредније потврђеним на нашем тлу само до сада јединственим налазом вотивног споменика из Пирота, колегиница Гавриловић са дужним опрезом предлаже и епиграфске посвете Јупитеру из Ниша и Костола чији епитети (Jupiter Paternus Aepilofis, Jupiter Optimus Maximus Montanus) могу упутити на манифестацију Зевса Хипсистоса као божанства висина и планинских врхова.

Закључним поглављем рада Надежда Гавриловић заокружује сагледавање опште слике распрострањености култова малоазијских и сиријских божанстава на централном Балкану истичући различите аспекте њиховог поштовања, степен распрострањености као и разлоге њиховог ограниченог постојања, трајања и виталности. Констатовано је присуство заветних споменика и поштовање готово свих важнијих божанстава малоазијског и сиријског култног круга, као и њихова изузетна популарност међу становницима римских провинција.

Дисертација *Култови малоазијских и сиријских божанстава у римским провинцијама на централном Балкану* писана је са изузетним, рекли би смо и несвакидашњим научним упором и интересовањем за најтананије детаље који се најбоље уочавају у опсежном тексту напомена чији волумен и садржај поткрепљује и обогаћује основни корпус рада. Имајући у виду све што смо да сада навели износимо пред Наставно-научно веће Филозофског факултета позитивну оцену рада докторанда Надежде Гавриловић.

У Београду 06.02. 2010.

доц. др Мирослав Вујовић (ментор)

др Ивана Поповић, научни саветник

доц. др Ивана Кузмановић-Нововић